

SZÓ ÉS KÉP

Április 28–29-én Pápán tartotta országos konferenciáját a Magyar Olvasástársaság Szó és kép címmel.

Az Olvasástársaság céljai között szerepel, hogy a gyerekekkel, az emberekkel megszerettesse az olvasást, illetve segítse az olvasási problémák feltárását, azok megoldását. S akiknek ez igazán fontos, időnként találkoznak, kicserélik tapasztalataikat, együtt gondolkodnak.

A pápai Református Kollégium Gimnáziumának díszterme zsúfolásig megtelt érdeklődővel. Aki eljött nem bánta meg, hogy a meleg tavaszi hétvégét az előadások meghallgatására szánta, hiszen a téma aktualitása és az előadók személye ígéretesnek bizonyult.

Szó és kép, betű és kép, mindig is együtt járó fogalmak voltak, hiszen a szavak hallatán, azok megértésekor megjelenik a belőle alkotott kép a tudatunkban. A jelentés megtelik tartalommal. S hogy a tartalom milyen lesz, az nagymértékben függ a bennünket érő hatásoktól, a körülöttünk lévő világtól. Ezt a képet befolyásolja a médiából ránk zúduló sok-sok információ. Tehát nem mindegy milyen a kép, mely a szavakat felidéz, s milyen a szó, mely a képeket előhívja. A konferencia szervezői éppen ezért választották ezt a témát.

Tizenhárom előadás hangzott el, melyek között volt elméleti értekezés, és gyakorlatra, tapasztalatra épülő előadás is.

Pénteken az előadások sorát Jankovics Marcell rajzfilmmrendező, a Nemzeti Kulturális Alap Főkollégiumának elnöke nyitotta meg. Előadásának a *Szöveges szimbolizmus* címet adta. Nehéz visszaadni azt a hangulatot, melyet a művész úr teremtett lendületes, humorral is átszótt előadásmódjával. Keveset beszélt filmről, annál többet a szóról, mert ahogy ő maga fogalmazta meg: „Életem első 50–55 évében jószerint a képpel foglalkozván kedvem támadt egy kicsit a szóval foglalkozni, annál is inkább, mert nagyon lezárja a film az emberi fantáziát, behatárolja, korlátozza. Amikor a magyar népmese sorozatot elkezdtem készíteni, akkor tulajdonképpen önmagam ellen cselekedtem. A véleményem az, hogy a mesét nem szabad még csak illusztrálni se, illusztrálja belülről a gyermek, amikor hallgatja. Mindenfajta képi megközelítés csak bénítólag hathat. ... A fantázia erősebb, mint a valóság. ... A szavak belső képi világa izgat.” Elmondta, hogy szerinte a szimbólumjelentés közmegegyezésen alapszik, elsősorban hangutánzó, hangulatfestő világból ered, és nem tűr nyelvi határokat.

Példákat hozott a görög és latin, szláv és magyar és a török kultúrkörből. A hallgatóság nagy figyelemmel kísérte az eszmefuttatást, melynek pergő ritmusát nem is mindig tudtuk követni. Hogy érzékeltessem a hangulatot, idézek egy gondolatkört: „Mi a szlávoktól kölcsönöztük a parázs és pernye szavunkat, ami megint csak a tűzhez kapcsolódik. Az ősi magyar belső fejlődésű szavak a pergel, perzel, pipacs, pír, piros, pirkad, pirul, pörköl, pörsenés, pilácsol, pillant, pislant, pislog – gondoljunk a gyertya világára, amikor pislog – ezek a szavak kivétel nélkül arra a pattogásra, percegésre asszociálnak, amely a tűzre, a pattogó tűzre vezethető vissza.” Meggyőződése, hogy a fogalomkör nem ismer nyelvi határokat. Kialakul egyfajta közmegegyezés, ami nemcsak vizuális meg auditív, hanem megjelenik nagyon konkrét és komplex nyelvi fogalomkörben. Érdekessége, hogy a praktikum, a gyakorlat és a bölcsesség is megfogalmazódik ebben a véleményben. Nagyon érdekes és elgondolkodtató volt az „erkölcs” szóról és jelentéséről mondott fejtegetése. „Az

erkölcs török eredetű szó. Érdemes utánanézni azoknak a török eredetű szavainknak, amelyek e mögött, vagy ebben a körben találhatóak. – *Erő*. Igen, az erkölcsösséghez erő kell, ez kétségtelen. – *Ér* – így is, de elér, elérek valamit, ért, megért, érték, érlel. Hát igen, az erkölcshez érettnak kell lenni. – *Érem*. Ami ér valamit, azt kiverik, és akkor érem lesz belőle. S ha érme, akkor fizetnek vele, tehát érték. Ez is érték, még ha anyagi is. – *Érzés*. Az erkölcs ugye magasabb rendű fogalom, nem elégszik meg az értelemmel, érzésre is szüksége van. A jó érzésű ember jó erkölcsű. Ez összekapcsolódik. – *Érvény*. Hogy egy erkölcs érvényes vagy sem, társadalmi közmegegyezés kérdése, bizonyos körök másképp gondolkodnak.”

Jankovics Marcell az előadása második részében a készülő új rajzfilmjéről beszélt nyelvészeti szempontból. Csodaszarvas címmel készített egy egész estét betöltő rajzfilmet, melynek szövegkönyvéből kizár minden olyan szót, amely az adott korba nem illik bele. Tehát például a nyelvújításkor keletkezett szavaink nem szerepelnek majd a film szövegében. Hosszasan idézett a tervezett szövegből, melyen a hallgatóság jókat derült, hiszen így kiemelve a képi környezetből az egymás után következő szavak, szósorok néha mulatságosan hatottak.

Dr. Bencze Lóránt a zsámbéki Apor Vilmos Katolikus Főiskola tanára *A szó varázsa és válsága* című előadásában arra irányította a figyelmet, hogy az elkészült vagy a még készülő kevertantervek vajon gondoltak-e, gondolnak-e a tanítás mellett a szavak teremtő, életadó, gyógyító, viselkedésformáló erejére? Az előadása közben sok kérdés merült fel bennem. Amikor a hétköznapokon beszél az ember, nem is gondol arra, hogy a szavainak súlya van, lehet építő-, de lehet romboló hatású is. Vajon kellő mértékben elsajátítják-e a gyermekek az iskoláskorban, hogyan és miként kell megszólalni a különböző helyzetekben? Mikor mi a megfelelő szó? Megtanítjuk-e nekik? Jut-e elegendő idő erre a sok megtanítandó ismeretanyag mellett? Vagy úgy gondoljuk, hogy ezt nem is kell tanítani? A szemléletformálás a mi feladatunk is, felnőtteké, szülőké, pedagógusoké egyaránt. Ne engedjük ezt át teljes egészében a médiáknak!

„Az általános iskolákban a beszéd-és értelemgyakorlat tantárgyat törölték az 1970-es években. Pedig a hagyományos beszéd, olvasás és írás folyamatosan módosította gondolkodásunkat és ítéletalkotásunkat, gazdagította érzésvilágunkat. Kérdéseket támasztott bennünk, gondolkodásra nevelt. A hagyományos hallgatás, figyelés és nézés cselekvő és alkotó volt (aktív és kreatív). A médiafogyasztó passzív és alkotásra képtelen. A médiafogyasztónak csak a szabadság illúziója jut. A választást már elvégezték helyette.” – fogalmazta meg sokunk gondolatát előadásában a tanár úr. Én is, mint gyakorló pedagógus gyakran kérdezem magamtól és másoktól: kell-e ekkora mennyiségű ismeretet rázúdítani a gyermekekre, s közben megtanulja-e hogyan kell a világban eligazodni? „Mivel ismereteink gyorsan avulnak, jóformán csak logikus gondolkodást, hatékony beszédet kellene tanítanunk az általános és középiskolában az általános alapműveltség és idegen nyelv mellett. Az általános és középiskolákban ugyanis évekig vesződnek azzal a szaktudással, amely a gyermek életkora miatt korai, de amit 18 évesen két hét alatt megtanul az egyetemén. Ott viszont már nem lehet megtanítani sem olvasni, sem idegen nyelvekre, sem gondolkodni, sem beszélni. Életkora miatt ez már késő.” – Ha bele-gondolunk ez így igaz.

Az előadás nem tagadja a médiák fontosságát, csak tudni kell okosan használni az onnan felénk áramló hírözönt, ismeretanyagot. Meg kell tanítanunk a gyermeknek azok feldolgozását, használatát. Hiszen az élet minden szintje megköveteli ezt. A hatékony kommunikáció olyan, mint a biztonságos mozgás az életünk terében.

Péntek délelőtt a harmadik előadás *A szó: kulcs az állókép-hez* címmel hangzott el. *Gaul Emil* főiskolai tanár igen szemléletesen magyarázta el, hogyan ad értelmet az állóképnek a szöveg. A kép önmagában sok mindent jelenthet, közölhet számomra, mindaddig, amíg a szöveggel konkrétá nem válik. Példaként említette az ismert plakátot a rendszerváltás idejéből, melyen egy katonaszürke egyenruhát viselő, nekünk hátat fordító figura látható vastag, kifejező nyakkal. Ha nincs ráírva szöveg, biztos, hogy mindenkinek ugyanazt jelenti? A cirill betűkkel írt szavak egyértelművé tették. De lehetett volna más feliratozással pl. *Svejk*, a derék katona, vagy egyszerűen csak egy hajnövesztőszer reklámja, hiszen a tarkó kopasz volt. „...Az állóképpel harmonizáló szövegek a képnek más és más értelmezését indítják el, a gyorsan olvasható rövid szöveg így válik az állókép megértésének kulcsává. A közlő szándéka szerint választja meg a szöveg és a kép kombinációjából összeálló üzenetet.” A kép és a szöveg gyakorlati kapcsolatának vizsgálata során arra kereste a választ, hogy a tanulók mennyire értik ezt a problémakört, s milyen színvonalon képesek e téren feladatokat megoldani. Kiderült, hogy a gyerekek tökéletesen értik ezt a kapcsolatot, és egyáltalán nem rettegnek a reklám manipulációjától. Ha kell, átértelmezik. Sok példával illusztrálta ezt az előadó.

Az előadások rövid megbeszélése és kérdések feltevése után a hallgatóság elfogyasztotta jól megérdemelt finom ebédjét a gimnázium éttermében. Az ebédszünetben válogathattak az Olvasástársaság által megjelentetett kiadványok közül, és baráti beszélgetésekre is sor kerülhetett.

Ebéd után a vendéglátó Kollégium könyvtárát, múzeumát tekinthették meg az érdeklődők, majd az Ótemplomban egy kiállítás megnyitójára került sor a pápai Református Tudományos Gyűjtemények kincseiből, amelyek az elmúlt ötszáz év élettel teli pápai egyház- és várostörténeti emlékei.

E rövid három órás pihentető séta, szemlélődés után folytatódtak az előadások. Bár a délutáni nap melegen tűzött, s a hallgatók maguk mögött tudhattak már egy egész délelőttöt kitöltő, komoly figyelmet igénylő előadásorozatot, mégis újra megteltek a széksorok, s várakozással tekintettek az újabb előadók felé. A résztvevők közül többen érkeztek a határon túli magyar lakta területekről, számukra nagyon sokat jelentett ez a közös gondolkodás, vélemények kicserélése. A konferencia hangulatának érzékeltetésére mondom el, hogy az előadások alatt is he-lyeslő közbeszólásokkal, apró nevetésekkel, megjegyzésekkel vált élővé a kapcsolat az előadók és a hallgatóság között. A megbeszélésekkor nem csak kérdések hangzottak el, hanem többen gondolataikról beszéltek, az útkeresésről, a jobbítás szándékáról. Jó volt hallani, érezni, hogy tulajdonképpen egyet akarunk, csak lehet, hogy a célhoz vezető út máshonnan indul, rövidebb vagy hosszabb úton, de odaérünk a célhoz.

Hubert Ildikó főiskolai docens *A láttatás eszközei régi magyar irodalmunkban* címet viselő tanulmánya nyitotta meg a délutáni előadások sorát. A kép és a szöveg együttes feltűnésének legkorábbi magyarországi példáit a templomi falfestészet őrizte meg. Témáját főleg a Bibliából és a szentek életéből vette. A szentek élete példaképpül szolgált a nemzet számára. A képiség létrehozásában a falkép mellett a szövegek is nagy szerepet játszottak:

így a tipographiai kép, a könyvdíszítő elemek, könyvillusztráció, embléma és allegória, vagy a képversek. A könyvdíszítő elemek vizsgálata számunkra azért is fontos, mivel a gyönyörködtetést szolgáló szerepe mellett a tanulást segítő illetve gátló funkciója is van. Olvasási nehézségek, tanulási zavarok vezethetők vissza ezen könyvészeti kritériumok dilettáns használatára. Gondoljunk csak a betűtípusokra, a szövegre nyomtatott sötét tónusú képekre. A konferencia egyik résztvevője is pontosan erről beszélt hozzászólásában. *Róth András Lajos* Erdélyből érkezett, és szavait látható példákkal is illusztrálta.

A korai illusztrációk elsősorban nem a gyönyörködtetést szolgálták, hanem a szöveg jobb megértését segítették elő. A mai kor embere könnyen csak illusztrációnak, hangulati elemnek fogja fel régi kódexünk, reneszánsz kori könyveink metszeit, pedig többet nyújtottak annál. Példaként említette az előadó a tíz éves gyermekek részére készült egyik tankönyvet, melyben Nagy László Csodafiú-szarvas című verse található. A költemény feldolgozása a tanárnő tapasztalata szerint rendkívül nehéz – még a tanárjelölt hallgatóknak is – mindaddig, míg az alapképekhez kapcsolódó háttér-történeteket nem ismerik. Különösen az utolsó versszak értelmezése nehéz. „Deresen, havasan/ eljön a karácsony,/ csodafiú-szarvas/ föláll az oltáron,/ szép agancsa gyűlva gyullad./ gyertya tizenhárom,/ gyertya tizenhárom.”

A kép mögötti történet olvasható *László Gyula* *A Szent László-legenda középkori falképei* című könyvében. (Budapest, 1993.)

Hubert Ildikó számtalan példát sorolt fel a metszetek, korabeli ábrázolások és az irodalmi művek szoros kapcsolatáról. Csokonai Vitéz Mihály több száz könnyed virághasonlata például tökéletes botanikai ismeretekre épült. Vajon nem keltene-e csodálkozást a felvilágosodás óra bevezetőjeként, ha ezekből a virághasonlatokból legalább egy-kettőnek utánanéznének a gyerekek *Földi János* és mások könyveiben? Vajon nem tűzhetné-e ki a jó tanító, hogy az alapvető szimbólumokat a rendelkezésre álló idő alatt elkezdje megismertetni játékos formában a gyerekekkel?

Kedves színfolt volt a vizuális költészet, a képversek ismertetése közben tett kérése, amely a résztvevők alkotókedvét hivatott célba venni: a konferencia ideje alatt írjanak képverset. Néhányan kedvet is kaptak hozzá.

A rövid szünet után még két előadást hallgathattak meg a minden tiszteletet megérdemlő, lelkes közönség, melynek létszáma nem fogyatkozott meg, pedig a délelőtt 9 óra óta tartó programok aktív figyelmet igényeltek, s a bágyasztó meleg is próbára tette őket. *Saad József* szociológus a képet és szöveget egyaránt tartalmazó CD-Rom készítéséről beszélt. Egyfajta művelődéstörténeti utazásra invitálta a résztvevőket, amikor a korabeli képeslapgyűjtemény alapján a vasúthálózat mentén fekvő települések, területek megismertetését tűzte ki célul. Képzeljünk el egy századfordulós Vasúti Kalauzt (vagyis egyfajta útikönyvet), mely segítségével utazást tehetünk vonaton, s közben az érintett területek néprajza, irodalmi, történelmi emlékei, kultúrája feltáru- lóttunk. S gondoljunk csak bele, a századfordulós, Trianon előtti Magyarországnak sok olyan csodaszép tája is megjelenik képeslapon, melyeket sok ember csak hírből ismer.

„Ha egy gyermek tízéves koráig nem tanul meg olvasni, nem szereti meg a könyveket, később már aligha teszi.” Ezzel a *Darvas Józseftől* vett mottóval kezdte meg előadását, jobban mondva osztotta meg tapasztalatait *Hermann Istvánné* gyakorló pedagógus. „A legtöbb kisgyermek a természetes kíváncsiságá-

ból adódóan ismerni akarja a betűk világát, érteni akarja a számára addig értelmetlen jeleket. S amikor már megismerte használni is akarja tudását. Nekünk szülőknak és pedagógusoknak kell ehhez hozzásegíteni, megadni az útmutatást. Nekünk kell összhangot teremteni a tapasztalt, látott, hallott, olvasott világban.”

Hosszú és göröngyös az az út, amelyen eljut a gyermek az önálló olvasás örömeig. Ennek az útnak az állomásairól beszélt az előadó, hogy az első osztálytól kezdve egészen a negyedik osztályig milyen és hányféle módon lehet meghozni, fenntartani az olvasási kedvet. A mesék mellett Móra Ferenc, Fekete István regényeit emelte ki, nem csorbítva ezzel a mai magyar írók érdemeit sem. Gyakran felteszik a kérdést pedagógusoknak, és maguk a pedagógusok is: kell-e kötelező olvasmányt kijelölni, érdemes-e, egyáltalán elolvasás-e a gyermekek? Hogyan kérjem számon? „A gyermek szívesen válogat a könyvtárban a könyvek között, miért ne irányíthatnánk, hogy mit olvasson. Korának és érdeklődésének megfelelő könyvet tegyek a keze ügyébe, s tegyek úgy, mintha egyedül ő választotta volna. A kötelező olvasmányok elolvasása sem mindig nyűg, csak megfelelő előkészítés, ráhangolódás kell.”

Az előadás címe (*Szó és kép az iskolában*), s a bevezető szavak már előrevetítették, hogy nemcsak az olvasásról lesz szó, hanem a vizuális kultúra adta lehetőségek felhasználásáról is az irodalom és más órákon. Sok példával érzékeltette, hogyan lehet összhangot teremteni az irodalmi alkotások többféle megjelenítése közt. (Mese – rajz – báb – film) Sok jó ötletet kaptunk arra, hogyan lehet rávenni a kisiskolást a nyári olvasásra, a filmek hatására a további bújárára. Hogyan válhat a könyv és a film a használható tudás forrásává.

„Jules Renard francia regényíró mondta: „Minden olvasmány egy magot hagy hátra, amely kicsírázik.” A tanító feladata, hogy megmunkálja, és termékké tegye azt a talajt, amelyből kicsírázhatnak az elvetett tudásmagok – ezzel a gondolattal zárta az egész napos előadásorozatot Hermann Istváné.

Este Kobzos Kiss Tamás dalaiban gyönyörködhetek a konferencia résztvevői, s közben megtapasztalhatták a pápai vendéglátók kedvességét és vendégszeretetét is.

Másnap, szombaton délelőtt folytatódott az elmélkedés, hat előadó osztotta meg gondolatait a hallgatósággal.

Kónya Anikó pszichológus, egyetemi oktató *A mentális képek szerepe a szövegértésben* című előadásában érzékletesen mutatta be, hogyan és milyen szinten jelenik meg belső képben egy-egy szöveg. Ezt a belső képet ábrázoltatta emberekkel, s arra kereste a választ, mennyire ragadja meg az emberi képzelet a lényegét. Egy film szöveggönyve alapján kellett vázlatos rajzot készíteni, s a rajz alapján másoknak, akik a szöveget nem ismerték, szöveget kigondolni. Az eredmény magáért beszélt. Nem a rajz szépsége idézi fel elsősorban a szemlélőben a szöveget, hanem azok a fontos, lényeges jegyek, amelyek utalnak arra.

Rigó Béla, a Kincskereső című irodalmi folyóirat főszerkesztője a könyvteremtő médiáról beszélt. A film megszületése után annak rövidített történetét képregényben adják ki. Sokat vitatkoznak arról, hogy a képregény az olvasásban milyen szerepet tölt be. Hasznos-e vagy romboló hatású? Mivel a képregény (például a Vuk) a filmfeldolgozás alapján készül, sokban eltér a regénybeli történettől. Pedagógusok, könyvtárosok kifogásolták ezt, úgy fogalmaztak, hogy ezek a képregények meghamisítják a művet. Rigó Béla szerint az eredeti regény elolvasása lenne a lényeg, de a képregény is jobb, mint a semmi.

Sok példát hozott fel arra, hogy filmek alapján írják meg

utólag a regényt. Sőt, nagyon sok mű történetét továbbbúják, hiszen igény van rá.

– Milyen az a könyv, amit a média csinál? – tette fel a kérdést. Grafikája és szövege leegyszerűsített, hiszen egy bonyolultabb grafikai képződményt nem lehet animálni. A film színpalotkában gondolkodik. A kisgyermeknek szeretik ezt a fajta megjelenítést. Jó-e ez, s mivel szemben jó? Az önálló, értékes irodalommal szemben nem jó. A semmivel szemben óriási. A gyermek könyvet kap a kezébe. Rajtuk keresztül megtanulhat olvasni, mert sokszor kézbe veszi. A Vuknál maradván, az eredeti könyv értékes, de a Tarbay Ede által írt dialógusok is megállják a helyüket.

Van egy stratégia, mely az olvasás pozíciót szeretné megvédeni. De úgy véli, hogy a média diktálni szeretné a kultúrát. S az eredmény az lett, hogy a gyermek inkább filmet néz, mint olvas. Az olvasás, ha végignézzük a művelődés történetét, sohasem volt általános, mindig egy szűk réteg privilégiuma volt. Az olvasás nagyon bonyolult, nehéz, kemény művelet. Az ember minden információt elsősorban vizuálisan kap. Az olvasás már elvonatkoztat. A cél az lenne, hogy a gyermek kezébe olyan szöveget, amit ő nem ért, ne adjunk. Át kellene nézni ebből a szempontból a tankönyveket is. Végezetül leszögezte, a média könyvteremtő tevékenységét figyelembe kell venni, de azon a minőségi korrekciót végre kell hajtani, azt a tananyaggal a befogadó szempontjából korrigálni kell.

A televízió és az írásbeliség kapcsolatáról elmélkedett Zika Klára a Duna Televízió szerkesztője. Talán kezdetben még beszélhettünk erről, amikor a TV csatornák remek színházi előadásokkal örvendeztették meg nézőiket, s a közvetítések után az eredeti műveket keresték a könyvtárakban. Vitathatatlan, hogy a kiváló írók, dramaturgok, s az irodalmat szerető televíziós szerkesztők értéket teremtettek és közvetítettek. A rendszerváltozással beköszöntött váratlan nagy szabadság következtében előzönlötték az egyre szaporodó csatornákat az egymással versengő csoportosulások, melyek szinte kizárólag csak a haszonyszerzést tartják szem előtt. A TV manipuláló hatalmat szerzett. A televízió lehet(ne) a könyvek, az értéket megjelenítő művészetek barátja, megkedveltetője.

A Duna Televízió elsősorban az elszakított területek és a nyugati szórvány magyarság számára sugározza műsorait. A hét éves fennállása óta az írott szó képi megjelenítéséért folytat küzdelmet. A Helikon Könyvjelző című műsorban olvasásra ajánlanak könyveket. A szerzőkről, szerzőkkel kisportrékat, etűdöket is készítenek. Archív felvételtől újra láthattuk, hallhattuk Nagy Lászlót, Kormos Istvánt, Pilinszky Jánost. A Millenniumi Krónika a TV nézők irodalmi kultúráját kívánja bővíteni 50 vers, 50 etűd című sorozatával, melynek jóvoltából a magyar költészet legszebb darabjaiban gyönyörködhetünk.

Minden vészjelzés ellenére ma is sokan szeretjük a könyveket, s a TV nem pótolhatja azt az élményt, amelyet az olvasott irodalom, a költészet, s a próza nyújthat számunkra.

Szinger Veronika: *Találkozás az írásbeliséggel – szavak és képek. A vizuális ingerek hatása a későbbi írás- és olvasástanulásra* című előadása következett. Az iskolába kerülő gyermekek többsége már korábban kapcsolatba kerül az írott szóval, a betűk világával. Színes-képes leporellók, mesekönyvek nézegetése során a gyermek számos írásbeliséggel kapcsolatos ismeretre és készségre tesz szert, beleértve az olvasáshoz köthető technikai tudást: pl. lapozás, direkcionális, a könyvnek van eleje és vége... Az óvodára, illetve az óvodapedagógusra van bízva, hogy az óvodai nevelésbe mennyire építi be, egyáltalán beépíti-e az írásbeliséget. Ebben az életkorban a kvázi olvasás mellett meg-

jelenik a kvázi írás is. (Úgy tesz, mintha írna.) Ez a felnőttek utánzásának az eredménye. Előfordulhat a betűrajzolás, esetleg egy-egy szó leírása, bár a gyermek gyakran még nem tudja a betűnek a hangot képviselő jelentését. A gyerekek egy része a formális olvasás, írástanítást megelőzően spontán módon érdeklődik a betűk iránt, erre az érdeklődésre alapozva lehet megkezdni a munkát az első osztályban.

Egy fiatalkorú elitéltek körében végzett vizsgálat tapasztalatait ismertette *Steklács János* a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola tanára. A vizsgálat célja a funkcionális analfabétizmus jellemzőinek feltárása volt, hogy a tapasztalatokból kiindulva összeállíthassanak egy frott nyelvi alap-és funkcionális képességeket fejlesztő programot.

A kísérleti személyeknek képsor alapján kellett szöveget alkotniuk. Öt elemből álló képsor szereplője egy nő volt, akinek reggeli tevékenységét láthatták a felébredéstől a munkába indulásig. Ha az elkészült munkákat a megvalósítás módja és a tartalom szempontjából elemezzük, azonnal szembe tűnik, hogy négy jól elkülöníthető módot alkalmaztak a felmérésben résztvevők:

1. A képek közvetlen közelébe írt szavak
2. A képek szerint sorszámozott mondatok
3. Közvetlenül a képekről készített fogalmazás
4. A képek alapján készített fogalmazás

A fogalmazás kritériumainak csak a 3. és 4. csoportba tartozó írások feleltek meg.

A hazai és a nemzetközi kutatások sajnos igazolták azt a hipotézist, mely szerint egyre többen kerülnek hátrányos helyzetbe amiatt, hogy kommunikációs készségük – elsősorban írás- és olvasáskészségük – nem éri el a hétköznapi életben szükséges minimális szinten sem. Ők a funkcionális analfabéták, akik a teljes analfabétákkal szemben az írás- és olvasástechnikával rendelkeznek ugyan, mégsem képesek hatékony kommunikációra ezeken a területeken.

Sajnos az anyanyelvi nevelés, ezen belül is az írásbeliségre nevelés hazánkban sokáig nem vette figyelembe kellőképpen azt a feladatát, hogy a valós, mindennap adódó olyan feladatok megoldására készítse fel a gyerekeket, amelyek a későbbiekben várnak rájuk.

A konferencia zárásaként *Honffy Pál* tudományos kutató *Médiások, médiák, (mé)diások* címet adta igen lebilincselő eszmefuttatásának.

„A kommunikáció egyik új technikája sem törölte el, tette fölöslegessé a korábbiakat. Az írás megjelenése után is megmaradt a közvetlen nyelvi érintkezés, vagyis a hangadós beszéd, a könyvnyomtatás sem vette át mindenestül a kézzel írás szerepét, s minden jel arra mutat, hogy az elektronikus úton terjedő közlemények sem szorítják ki a nyomtatott információt, de még a szépirodalmat sem. Csak egyes funkciók alakultak és helyeződtek át, a szerepek változtak meg” – szögezte le előadása elején *Honffy Pál*.

A médiával kapcsolatban gyakran elhangzik, hogy felületesre nevel, kiszolgálja a tömegizlést, ellene dolgozik a gondolkodásnak. De meg kell vizsgálni, nem rejlik-e az elektronikus médiumokban, köztük is főleg a mozgó képekkel dolgozó közvetítőeszközökben valamelyest embergyarapító lehetőség! Vessük össze ezek hatás módját a könyvekével!

Amikor olvasunk, mi kerül a szemünk elé? Szó, szó, szó. Vagyis elvont, általános fogalomjelölések. A képzeletünknek marad egy szabad játéktere, s ahányan csak olvassuk a könyvet, mindannyiunknak más-más belső elképzelése támad a helyszínről, a szereplőkről.

A moziban vagy a monitor előtt ülve minden jelenséget részletesen bemutatnak. Nincs szükség a belső fantázia tárgyiasító, képeket felidéző munkájára. De szükség van másfajta szellemi erőfeszítésre. A számunkra fontos információk kiválogatása lényeglátást, elvonatkoztató képességet kíván meg. Éppen ellenkező szellemi munkát végzünk, mint olvasás közben. Ott a fogalmi jeleket konkretizáljuk, itt a konkrét jelzéseket emeljük általánosabb szintre. A vázolt folyamat működtetésére az iskolának kellene megtanítania a médiával élő diákokat. Az iskola azonban még nem mozdult el ez irányba. Sokan panaszkodnak arról, hogy a televízió elvonja a fiatalokat az olvasástól. Ebben van igazság, de biztos, hogy éppen az olvasástól vonja el őket? Biztos, hogy ha nem lenne televízió, ők mind olvasással töltenék az idejüket? A könyv is, és a média is felhasználható nemesre, hasznosra és kárhözatosra egyaránt. Rajtunk, a felhasználókon múlik szinte minden, hogy miként tudunk élni velük, és megtanítjuk-e a velük való okos együttélésre a fiatalokat. Vagyis a média nem felelős semmiért. Mi vagyunk a felelősök jó és rossz hatásaiért, mi az emberek.

Ezzel az elgondolkodtató előadással zárult a kétnapos konferencia az olvasás és a médiák bonyolult kapcsolatáról. A résztvevők sok új ismerettel gazdagodva, ötlettel gyarapodva tértek haza, melyeknek hangot is adtak a hozzászólásaikban.

Közös autóbuzos kiránduláson folytathatták a kötetlen, baráti beszélgetést a határon innen és túlról érkezett pedagógusok, könyvtárosok, a jövő nemzedékének nevelését szívükön viselő, melynek úti célja az egyik legszebb bakonyi kisváros Zirc volt, múzeumaival, könyvtáraival – vagyis vizuális és hagyományos információhordozóival egyaránt.

